

Doorstroom van havo 4 naar mbo

Alternatieve route niet zonder risico's

november 2024

In schooljaar 2022-2023 is de doorstroom van havo 4-leerlingen naar het mbo fors toegenomen. Ook vergeleken met leerlingen in havo 3 en havo 5 is de doorstroom vanuit de vierde klas havo naar het mbo opvallend groot. Vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt lijkt dit een positieve ontwikkeling. Veel sectoren staan te springen om praktisch opgeleide mbo'ers, met name in de techniek en de zorg. Ook vanuit het perspectief van een individuele havoleerling kan een voortijdige overstap naar het mbo een uitkomst bieden als blijkt dat praktisch onderwijs beter past en/of als het afronden van de havo een te grote opgave blijkt.

Er zit echter ook een keerzijde aan deze doorstroom van havo 4-leerlingen naar het mbo. In tegenstelling tot gediplomeerde havisten die voor het mbo kiezen, hebben zij geen startkwalificatie als ze uitvallen uit het mbo. Terwijl relatief juist veel meer havo- dan vmbo-leerlingen die naar het mbo doorstromen, uitvallen.

Dit korte rapport geeft de feitelijke doorstroom naar het mbo weer. Waarom (steeds meer) havo 4-leerlingen doorstromen naar het mbo en waarom van deze groep relatief veel leerlingen vervolgens uitvallen, verdient verder onderzoek. Suggesties hiervoor zijn in dit rapport opgenomen.

Voorwoord

Opmerkelijk veel havoleerlingen stappen in de vierde klas over naar het mbo. Zo'n overstap lijkt wellicht een goed alternatief voor het afronden van de havo, maar veel leerlingen die overstappen, vallen uit en verlaten het onderwijs dan zonder startkwalificatie. Mogelijk is de havo er niet op ingericht leerlingen voor te bereiden op de praktische mbo-route én is het mbo niet voorbereid op leerlingen met alleen een theoretische achtergrond. Aan scholen daarom de oproep: als een havo 4-leerling het moeilijk heeft, overweeg dan de eventuele overstap naar het mbo extra zorgvuldig. En aan mbo's de oproep: bied havoleerlingen de extra begeleiding die ze nodig hebben om met een startkwalificatie de arbeidsmarkt te betreden. Want een leerling is uiteindelijk het beste af met een diploma op zak.

Alida Oppers

Inspecteur-generaal van het Onderwijs

De belangrijkste feiten op een rijtje

Hoeveel havo 4-leerlingen stappen over naar het mbo en waar zien we ze terug?

- Ruim 10% van alle havo 4-leerlingen stapte in 2022-2023 over naar het mbo. Dit zijn 6.500 leerlingen. In de jaren ervoor schommelde dit tussen 3.000 en 4.000 leerlingen.
- De meeste havisten die vanuit leerjaar 4 overstappen naar het mbo gaan naar een mbo-opleiding op niveau 4 (89%) en kiezen voor een beroepsopleidende leerweg (93%).

In de groep havo 4-leerlingen die overstappen naar het mbo zien we:

- Iets meer jongens (53%) dan in de totale groep havo 4-leerlingen (49%).
- Meer leerlingen met een vmbo-(g)t-diploma (26%) dan in de totale groep havo 4-leerlingen (13%).

- Meer leerlingen die vorig jaar in havo 4 zijn blijven zitten (30%) dan in de totale groep havo 4-leerlingen (17%).
- En mogelijk als gevolg van zittenblijven en vmbo-voorgeschiedenis: een gemiddeld hogere leeftijd (7 maanden ouder) dan in de totale groep havo 4-leerlingen.

Waar zijn havo 4-leerlingen die overstappen naar het mbo 5 jaar later?

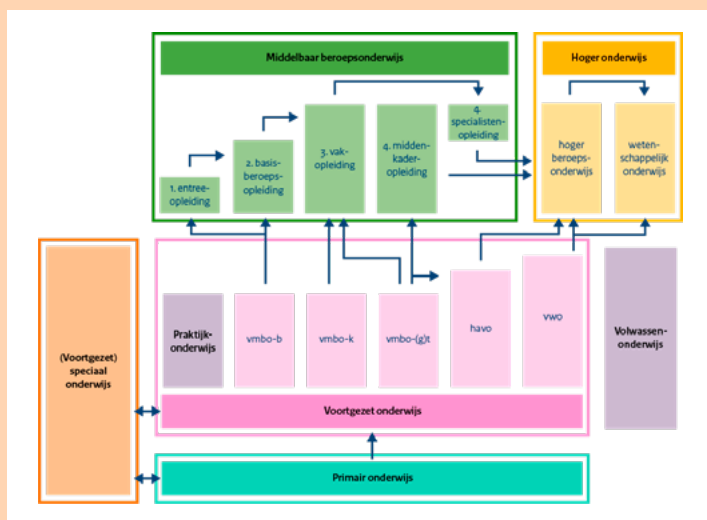
- 5 jaar nadat havo 4-leerlingen uit schooljaar 2016-2017 overstapten, is 18% ongediplomeerd uitgevallen.
- Dat geldt voor 16% van deze havo 4-leerlingen die eerder al een vmbo-(g)t-diploma behaalden en voor 19% van de rest van de havo 4-leerlingen. Van de vmbo-(g)t-leerlingen die direct naar het mbo doorstroomden is 5 jaar later 10% uitgevallen. Van de overstappers uit havo 5 is 5 jaar later ook 10% uitgevallen.

Dit rapport geeft inzicht in de groep leerlingen die van havo 4 overstapt naar het mbo. Het beantwoordt vragen als: 'Hoeveel leerlingen maken deze overstap?', 'Welke leerlingen stappen over naar het mbo?' en 'Wat is hun onderwijspositie 5 jaar later?' We richten ons op havo 4-leerlingen omdat er vanuit dit leerjaar veruit

de meeste leerlingen overstappen naar het mbo. Zelfs nog meer dan vanuit de groep leerlingen die het havo-diploma behaalde. We vergelijken de groep havo 4-doorstromers met zogenaamde reguliere doorstromers: leerlingen die vanuit het vmbo-(g)t doorstromen naar het mbo, en met de gemiddelde havo 4-leerling.

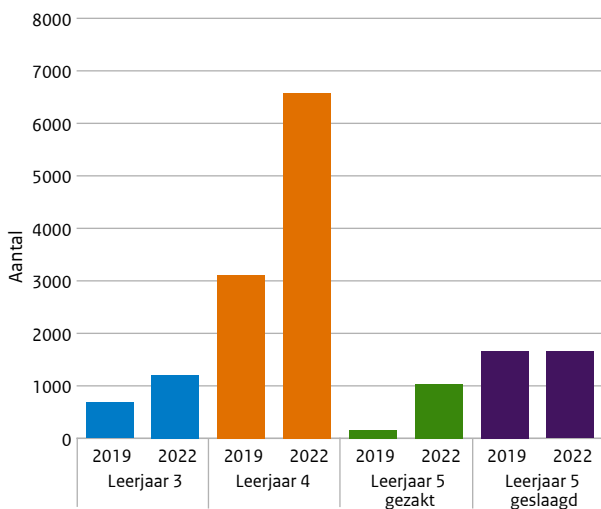
Doorstroom van havo naar mbo in het Nederlandse onderwijsstelsel

Het mbo is toegankelijk voor havo-leerlingen met een overgangsbewijs van havo 3 naar havo 4 of vanuit de hogere leerjaren. Het mbo kent 4 niveaus en ieder niveau kent 2 leerwegen (de beroepsopleidende leerweg en beroepsbegeleidende leerweg). Havo, vwo en mbo-niveau 2, 3 en 4 leiden tot een startkwalificatie. Vanuit mbo 4-niveau kan je naar het hbo.

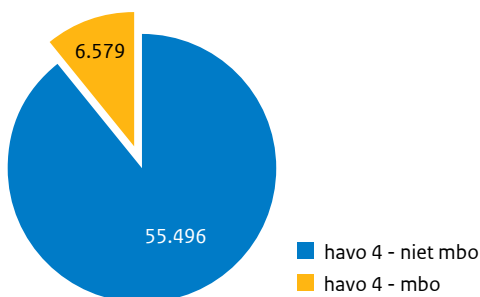
Hoeveel leerlingen stappen over van havo naar mbo?

Vergeleken met schooljaar 2019-2020 is in schooljaar 2022-2023 het aantal ongediplomeerde havo-leerlingen dat doorstroomt naar het mbo toegenomen (zie figuur 1). Dit geldt voor leerjaar 3, 4 en 5. De doorstroom van de gediplomeerde havisten naar het mbo is min of meer gelijk in 2019-2020 en 2022-2023. Verreweg de grootste groep leerlingen die doorstroomt naar het mbo komt uit havo 4. Het mbo wint aan populariteit onder met name niet-gediplomeerde havisten.

Figuur 1 Aantal havisten dat overstapt naar mbo per leerjaar, schooljaar 2019-2020 en 2022-2023

In 2022 maakten ruim 6.500 van de in totaal 62.075 havo 4-leerlingen de overstap naar het mbo (zie figuur 2). Dit is bijna 11% van alle havo 4-leerlingen. In de jaren ervoor schommelde het aantal havo 4-leerlingen dat naar het mbo overstapte tussen de 3.000 en 4.000 (in 2019 was dit 3.110, zie voor de andere jaren het onderliggende Technisch Rapport). We kunnen niet uitsluiten dat de corona-jaren (ook) een rol hebben gespeeld in deze toename.

Figuur 2 Aantal havo 4-leerlingen dat overstapt naar het mbo ten opzichte van het totaal aantal havo 4-leerlingen, schooljaar 2022-2023

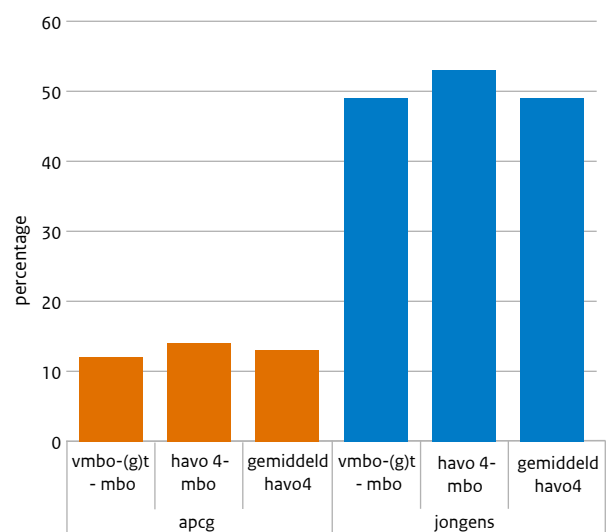
Waar in het mbo komen havo 4-leerlingen die overstappen terecht?

De meeste havo 4-leerlingen die vanuit schooljaar 2022-2023 doorstromen naar het mbo, starten daar op een niveau 4-opleiding (89%). Meer dan 90% van de havo 4-leerlingen die doorstromen naar het mbo start met een beroepsopleidende leerweg (bol) (93%). Dat betekent dat ze 4 dagen onderwijs op school krijgen en 1 dag werken. In de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) gaan mbo-studenten 1 dag in de week naar school en zijn ze 4 dagen in dienst van een leerbedrijf.

Wie stappen over van havo 4 naar mbo?

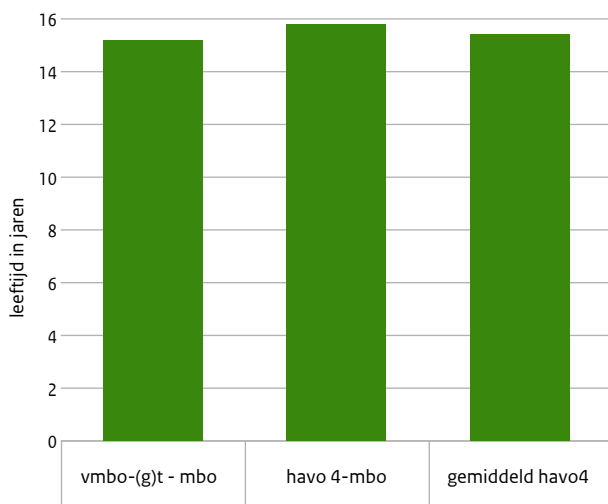
Mogelijk verschillen havo 4-leerlingen die overstappen naar het mbo van de gemiddelde havo 4-leerling of van vmbo-(g)t-leerlingen die doorstromen naar het mbo. We vergeleken daarom deze 3 groepen op verschillende leerlingenkenmerken: het percentage leerlingen uit een armoedeprobleemcumulatiegebied (apcg, een postcodegebied waarvan de bewoners gemiddeld een lage sociaaleconomische status hebben), het percentage mannen en de gemiddelde leeftijd. Ook vergeleken we de vooropleiding en eerdere doublures van overstappende havo 4-leerlingen met de gemiddelde havo 4-leerling.

Het percentage leerlingen uit een apcg in onze 3 vergelijkingsgroepen is ongeveer gelijk, namelijk rond de 13% (zie figuur 3). Het percentage jongens dat uit havo 4 overstapt naar het mbo (53%) is net iets groter dan het percentage jongens dat vanuit het vmbo-(g)t naar het mbo doorstroomt en ook iets groter dan het gemiddelde percentage jongens in leerjaar 4 van de havo (beide 49%, zie figuur 3).

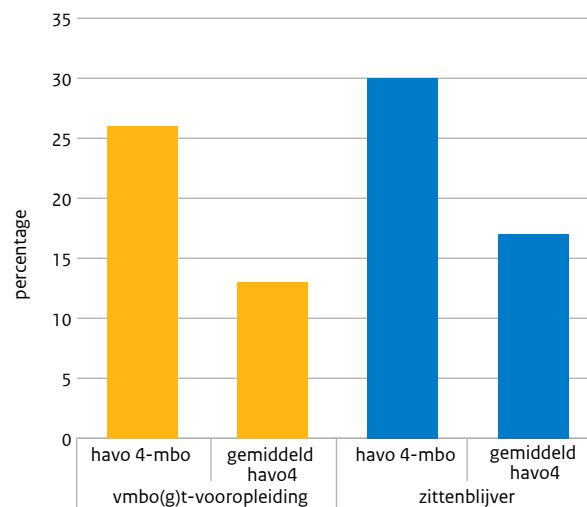
Figuur 3 Percentage vmbo'ers en havo 4-leerlingen naar armoedeprobleemcumulatiegebied (apcg) en geslacht, schooljaar 2022-2023

Havo 4-leerlingen die ongediplomeerd doorstromen naar het mbo zijn iets ouder dan de gemiddelde havo 4-leerling en iets ouder dan vmbo-(g)t leerlingen die doorstromen naar het mbo (zie figuur 4). Havo 4-leerlingen die doorstromen naar het mbo zijn gemiddeld ruim 7 maanden ouder dan vmbo-doorstromers. Ze zijn bijna 5 maanden ouder dan de gemiddelde havo 4-leerling.

Figuur 4 Vmbo-(g)t- en havo 4-leerlingen naar leeftijd in jaar voor overstap, schooljaar 2022-2023

Er zijn 2 voor de hand liggende verklaringen voor de hogere leeftijd van havisten uit leerjaar 4 die overstappen naar het mbo: een deel van deze groep genoot al eerder een vmbo-opleiding en/of een deel van deze groep deed leerjaar 4 voor de tweede keer. Figuur 5 laat zien dat beide verklaringen opgaan. Van de havo 4-leerlingen die overstappen naar het mbo is 26% afkomstig uit het vmbo. In de totale groep havo 4-leerlingen is dit 13%. Ook is het aandeel leerlingen dat eerder in leerjaar 4 bleef zitten groter onder overstappers naar het mbo dan gemiddeld in havo 4. Van de havisten die vanuit leerjaar 4 in schooljaar 2022-2023 overstapten naar het mbo deed 30% leerjaar 4 voor de tweede keer. Dit was 17% in de totale groep havo 4-leerlingen. Het is niet bekend hoeveel en welke leerlingen in havo 4 (opnieuw) dreigden te blijven zitten.

Figuur 5 Percentage havo 4-leerlingen met vmbo-(g)t vooropleiding en dat eerder bleef zitten in leerjaar 4, doorstroom naar mbo en gemiddeld havo 4, schooljaar 2022-2023

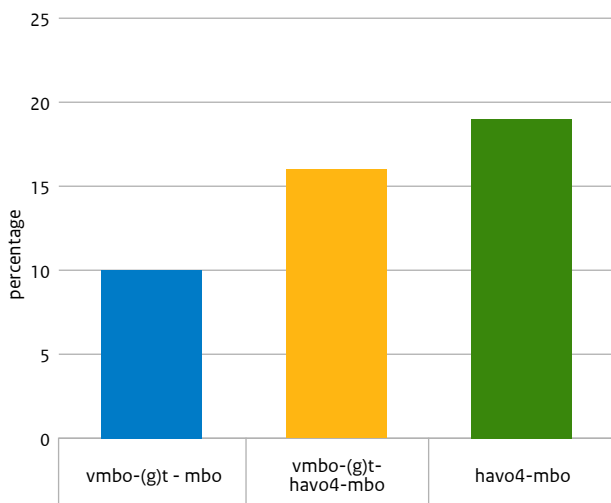
Waar zijn de overstappers van havo 4 naar het mbo 5 jaar later?

Figuur 6 laat zien dat relatief veel havo 4-leerlingen met alleen een havo-achtergrond uitvallen uit het mbo vergeleken met havo 4-leerlingen die naar het mbo doorstromen en eerder een vmbo-opleiding afrondden én vergeleken met vmbo-(g)t-leerlingen die naar het mbo doorstromen. Met uitval bedoelen we hier dat de leerling na 5 jaar niet meer in (een bekostigde) opleiding is én dat de leerling ondertussen geen diploma behaalde.

Als we kijken hoeveel havo 4-leerlingen uitvielen, 5 jaar nadat ze vanuit schooljaar 2016-2017 overstapten naar het mbo, dan zien we het volgende:

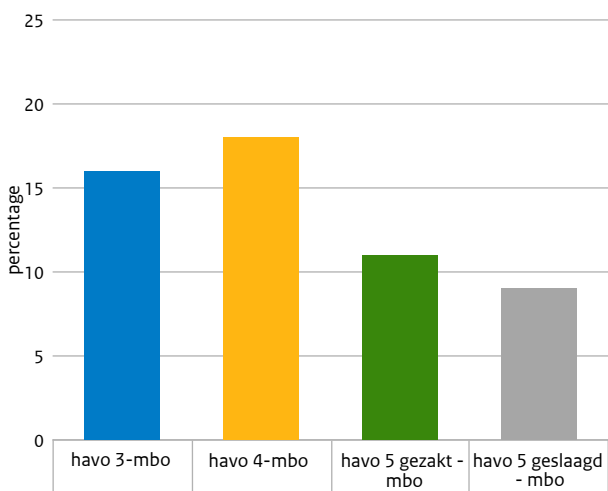
- Van de havo 4-leerlingen **zonder** eerder behaald vmbo-diploma is na 5 jaar 19% ongediplomeerd uitgevallen uit het onderwijs;
- van de havo 4-leerlingen **met** eerder behaald vmbo-diploma is dat 16%;
- van vmbo-(g)t-leerlingen (de reguliere doorstroom) is 10% na 5 jaar ongediplomeerd uitgevallen (zie ook figuur 6).

Ongeveer een vijfde van de havo 4-leerlingen die vanuit schooljaar 2016-2017 overstapten naar het mbo stond 5 jaar later dus met lege handen. Vanuit schooljaar 2022-2023 stapten nog veel meer havo 4-leerlingen over naar het mbo, waarbij ook het risico op uitval bestaat.

Figuur 6 Percentage uitval van vmbo'ers en havisten 5 jaar na overstap naar mbo, schooljaar 2016-2017

Havisten die met een havo-diploma doorstromen naar het mbo vallen beduidend minder vaak uit dan overstappers vanuit leerjaar 4. Van de leerlingen die met een havo diploma overstapten naar het mbo is 5 jaar later 9% uitgevallen (zie figuur 7). Van de havisten die gezakt zijn voor hun eindexamen en vervolgens overstappen naar het mbo is 5 jaar later 11% uitgevallen. Ook dat is opvallend veel minder dan de uitval van havo-leerlingen uit leerjaar 4.

Figuur 7 Percentage uitval van havisten* 5 jaar na overstap naar mbo, per leerjaar, schooljaar 2016-2017

* Dit betreft de totale groep havisten met en zonder een vmbo-(g)t vooropleiding die in figuur 6 staan uitgesplitst.

Wat is een startkwalificatie en waarom is die belangrijk?

Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo of mbo op niveau 2 of hoger. Een vmbo-diploma is dus geen startkwalificatie. Jongeren die geen onderwijs meer volgen en geen startkwalificatie hebben, worden beschouwd als voortijdig schoolverlater. Jongeren zonder startkwalificatie hebben doorgaans beperktere carrièremogelijkheden op de arbeidsmarkt, een lager inkomen en een kleiner sociaal netwerk. Daarnaast kregen ze minder onderwijsaanbod op het gebied van burgerschaps- en maatschappelijke vaardigheden en hebben ze minder mogelijkheden om later alsnog een opleiding te volgen. [Waarom moet ik een startkwalificatie hebben? | Rijksoverheid.nl](#)

Ten slotte

Een mbo-diploma biedt goede kansen op de arbeidsmarkt en kan ook voor havisten een volwaardig alternatief zijn voor een hbo-opleiding. Een meer praktische beroepsopleiding kan voor individuele havoleerlingen beter aansluiten bij beroepsvoorkeuren en vaardigheden, iets waar sommige leerlingen gedurende hun tijd op de havo achterkomen. We hebben echter geen zicht op de motieven van zowel havo-leerlingen als havo-afdelingen om nog vóór diplomering de overstap naar het mbo te maken respectievelijk deze overstap te adviseren. Ook weten we niet waarom deze groep overstappende havo 4-leerlingen in korte tijd sterk is gegroeid – we kunnen corona hier niet uitsluiten. Tegelijkertijd signaleren we een hoge uitval uit het onderwijs bij deze groep die we ook niet kunnen verklaren. We blijven dit thema daarom monitoren en zullen dan telkens overwegen nieuw onderzoek te doen. Enkele onderzoeksrichtingen zijn in onderstaand kader verder uitgewerkt.

Aspecten aan vervolgonderzoek

Verdiepend onderzoek naar de ongediplomeerde doorstroom naar het mbo en het verhoogde risico op uitval van deze groep zou zich moeten richten op 3 domeinen: 1. motieven van de individuele leerling, 2. overwegingen van de school bij advisering en begeleiding van de leerling en 3. de aansluiting van havo op het mbo in het stelsel.

1. De leerling: Mogelijk is de groep havisten die doorstroomt naar het mbo een selectieve groep met een groot uitvalrisico. Zij zijn bijvoorbeeld minder gemotiveerd voor school, ongeacht op welk schooltype ze zaten en zouden ook in andere routes sneller uitvallen. Het mbo kan daarbij een positieve keuze zijn als een alternatief voor zittenblijven in havo 4 of afstroom naar het vmbo. Daarnaast kunnen er andere persoonlijke redenen spelen die zorgde dat deze groep ervoor kiest om de havo niet te vervolgen.
2. De school: Scholen zonder vmbo-afdeling zijn mogelijk sneller geneigd om door te verwijzen naar het mbo dan naar het vmbo. Ook kan het

schoolbeleid zijn om leerlingen naar het mbo te begeleiden in plaats van te laten zitten in havo 4 of om de meer praktisch georiënteerde havist zo snel mogelijk op een passende(re) plaats te krijgen.

Ten slotte hebben deze leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs mogelijk een te hoog schooladvies gekregen en was het vmbo passender geweest.

3. Het stelsel: Oorzaken van de relatief hoge uitval van havisten uit het mbo liggen mogelijk in de gebrekkige aansluiting tussen havo en mbo: de overstap van de overwegend theoretische havo naar het praktisch georiënteerde mbo is voor havo-leerlingen niet altijd eenvoudig. De stroom van havo naar mbo is (nog) geen reguliere route in het Nederlandse onderwijsstelsel en lijkt dus noch vanuit mbo noch vanuit het voortgezet onderwijs te worden ondersteund.

Als we ons onderzoek (ook) willen richten op de **toename** van het aantal overstappende havo 4-leerlingen, dan zullen we de effecten van corona en andere ontwikkelingen in het onderwijsstelsel en daarbuiten mede in beschouwing moeten nemen.

Verantwoording

De informatie in dit korte rapport komt deels uit analyses gedaan voor de Staat van het Onderwijs 2024 en deels uit analyses die zijn gedaan als achtergrondinformatie voor het onderwijsresultatenmodel. In alle gevallen betreft het analyses op 1cijferbestanden. Voor dit korte rapport is gebruik gemaakt van het 1cijferHO-, 1cijferVO- en 1cijferMBO-bestand van DUO. Deze 3 bestanden zijn gekoppeld. Voor de verdere onderbouwing van de hier weergegeven cijfers verwijzen we naar het onderliggende [Technisch Rapport](#).

Colofon

foto voorpagina: Inspectie van het Onderwijs

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs | November 2024

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden van de website van de Inspectie van het Onderwijs www.onderwijsinspectie.nl

Ook het [Technisch Rapport](#) is te vinden op de website van de Inspectie van het Onderwijs.